

Wstęp

Miasta tworzą dominujące środowisko życia człowieka i stanowią miejsca dynamicznego rozwoju, innowacyjności, kreatywności, w których poszukuje się rozwiązań kluczowych problemów współczesnego świata. Poza tym są podstawowym źródłem wielu wyzwań dotyczących kwestii bezpieczeństwa czy zmian klimatu, gdyż zużywają większą część światowej energii i w związku z tym mają znaczący udział w emisji gazów cieplarnianych.

Miejskość zmienia swój wymiar społeczny, ponieważ jest sprzężona z procesami globalizacji, a zatem z mobilnością, intensywnością wszelkiego rodzaju przepływów i współzależności między obszarami miejskimi, których powiązania sieciowe oplatają naszą planetę. Metropolie i obszary metropolitalne stanowią węzły tej sieci, wytwarzając nowego rodzaju relacje z otoczeniem zarówno najbliższym, wskutek zacierania granic między miastem i światem wiejskim, jak i z otoczeniem odległym, w wyniku włączania się w przestrzeń globalnych przepływów.

W połowie 2017 roku zarejestrowany został na mocy specjalnej ustawy pierwszy w Polsce związek metropolitalny obejmujący górnośląski obszar metropolitalny. Kilka miesięcy wcześniej z inicjatywy Uniwersytetu Śląskiego swoją działalność rozpoczęło Obserwatorium Procesów Miejskich i Metropolitalnych (OPMiM), skupiające ekspertów z wiodących śląskich uczelni wyższych, którzy włączyli się w przygotowanie wniosku o rejestrację związku metropolitalnego. Jedną z inicjatyw OPMiM było także zorganizowanie we wrześniu 2017 roku międzynarodowej konferencji zatytułowanej „Metropolia pod napięciem”. Konferencja ta stała się ważną platformą dyskusji i wymiany doświadczeń między przedstawicielami tworzącej się Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii (GZM) i zaproszonymi ekspertami prezentującymi doświadczenia innych europejskich i światowych metropolii.

Prezentujemy tom „Górnośląskich Studiów Socjologicznych”, który zawiera referaty wygłoszone na konferencji.

Pierwsza część, opatrzona tytułem *Górnośląsko-Zagłębiowska Metropolia – perspektywy pierwszego w Polsce związku metropolitalnego*, w całości poświęcona została problematyce instytucjonalizacji górnośląskiego obszaru metropolitalnego. Większość autorów tekstów w tej części tomu to jednocześnie członkowie OPMiM. Pierwszy z artykułów prezentuje rolę OPMiM jako potencjalnego zaplecza intelektualnego przyszłej metropolii.

Kolejne teksty stanowią analizę potencjałów i deficytów GZM w wymiarze społeczno-gospodarczym, demograficznym, rynku pracy oraz kapitału społecznego, a zatem perspektyw współpracy gmin należących do związku metropolitalnego.

W drugiej części, zatytułowanej *Metropolitalność i jej konteksty*, znalazły się artykuły ukazujące specyfikę obszarów metropolitalnych na tle klasycznych miast. Omówione zostały najważniejsze wymiary metropolitalności odnoszące się do miejskiej kreatywności, a więc także designu, funkcjonowania przestrzeni publicznych oraz kwestii miejskiej i metropolitalnej tożsamości.

Trzecia część, *Wzmocnienie statusu metropolii – spojrzenie międzynarodowe*, składa się z artykułów autorów zagranicznych, prezentujących problematykę pięciu wybranych obszarów metropolitalnych. Metropolia Saint-Étienne jest przedmiotem szkicu przygotowanego przez Christelle Morel Journal oraz Georges’a Gay, którzy są badaczami pracującymi na Uniwersytecie Jean Monnet w Saint-Étienne we Francji. Saint-Étienne jest stolicą jednej z mniejszych francuskich aglomeracji, która status metropolii uzyskała w 2018 roku. Charakterystyka etapów, jakie przeszli władarze miasta, także w kwestii budowania przywództwa politycznego w obszarze miejskim liczącym kilkadziesiąt gmin, stanowi jeden z wiodących wątków tekstu. Metropolia Lyon jest przedmiotem rozważań Emmanuela Thimoniera-Rouzeta, pracownika Uniwersytetu Lyon 3, a także badacza Agencji Urbanistycznej Obszaru Metropolitalnego Lyonu (UrbaLyon), oraz Lisy Rolland, badaczki z Państwowej Wyższej Szkoły Architektury w Lyonie. Aglomeracja Lyonu stanowi drugą po Paryżu francuską metropolię, której proces instytucjonalizacji sięga lat 60. XX wieku. Obecnie Lyon jest jedyną we Francji metropolią działającą jako pełnoprawna jednostka samorządu terytorialnego. Do rzeczywistości metropolii francuskich w kontekście bezpieczeństwa i zarządzania ryzykiem nawiązuje Sebastian Bauvet, związany z Laboratorium badań nad nierównościami społecznymi w Centrum Maurice Halbwachs w Paryżu. Z kolei Toronto i Montreal to przykłady największych metropolii kanadyjskich. Ewolucją ich statusu w ramach federalizmu kanadyjskiego zajęli się Eric Champagne, profesor w Wyższej Szkole Studiów Politycznych i dyrektor Centrum Badań nad Współrzędzeniem na Uniwersytecie w Ottawie, oraz Charles-Étienne Beaudry, doktorant i asystent na tejże uczelni. Dostrzeżenie znaczącej roli metropolii w rozwoju gospodarczym skłoniło władze prowincji Ontario i Quebecu do przyznania przedstawianym miastom specjalnego statusu wśród miast Kanady. Analiza porównawcza nowego statusu Toronto i Montrealu wynika z faktu ich przynależności do odrębnych prowincji, które w kanadyjskim systemie federalnym charakteryzują się odmiennymi tradycjami instytucjonalnymi i prawnymi, wynikającymi z anglosaskich i francuskich korzeni. Frederic Delaneuville, będący pracownikiem naukowym Wydziału Zarządzania na Uniwersytecie Comeniusa w Bratysławie, jest autorem tekstu poświęconego procesom metropolizacji zachodzącym w stolicy Słowacji. Reformy decentralizacji sprawiły, że współczesna Bratysława składa się z cieszących się dużą autonomią dzielnic, co stanowi istotne wyzwanie w kontekście spójnego zarządzania największym na Słowacji obszarem metropolitalnym.

Przenoszenie rozwiązań dotyczących funkcjonowania czy struktury instytucjonalnej zagranicznych metropolii na grunt polski jest w zasadzie niemożliwe. Jednak obserwacja przykładów ich funkcjonowania i rozwoju może być niezwykle pouczająca i użyteczna w procesie tworzenia rozwiązań, które pozwolą na uwolnienie potencjału polskich obszarów metropolitalnych i przyczynią się do pomyślnego rozwoju Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii.